

Nitel Araştırmalarda Teorik Arayışlar

Temellendirilmiş Kuram

Su ERTÜRK
Serkan KOŞAR

Dr. Su ERTÜRK - Prof. Dr. Serkan KOŞAR

NİTEL ARAŞTIRMALARDA TEORİK ARAYIŞLAR
Temellendirilmiş Kuram

ISBN 978-625-5964-14-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

I. Baskı: Aralık 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

YAZARLAR HAKKINDA

Dr. Su ERTÜRK

Su ERTÜRK, Çukurova Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nden yüksek onur derecesiyle, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODA-İE) Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü'nden ise bölüm birincisi olarak mezun olmuştur. Doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi alanında tamamlayarak Eğitim Yöneticileri ve Eğitim Deneticileri Derneği (EYEDDER) tarafından verilen 2023 yılı Prof. Dr. Kadir BEYÇİOĞLU Yılın En İyi Doktora Tezi Ödülü'ne layık görülmüştür. Yabancı dil eğitimi, İngilizce yazma, konuşma, çevirmenlik, uluslararası proje yazımı ve yönetimi konusunda deneyim sahibidir ve orta seviyede Almanca bilmektedir. Temel ilgi alanları örgütlerin değişim kapasitesi, Türk Eğitim Sistemi ve sorunları, sosyal yapılandırıcılık, nitel araştırmalar, karşılaştırmalı eğitimidir. Eğitim yönetimi alanında makaleleri, bildirileri ve kitap bölümleri, hakemlik, yayın/bilim kurulu üyeliği bulunan ve Millî Eğitim Bakanlığı'nda görevine devam eden Ertürk, evli ve bir çocuk annesidir.

ORCID No: 0000-0002-9418-7632

Prof. Dr. Serkan KOŞAR

Serkan KOŞAR, lisans eğitimini 2005 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünde, Yüksek Lisans eğitimini 2008 yılında ve Doktora eğitimini ise 2012 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi alanında tamamlamıştır. Bir süre Millî Eğitim Bakanlığı'nda Müdür Yetkili Sınıf Öğretmeni olarak görev yapmış ve sonrasında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. Serkan KOŞAR, Gazi Üniversitesi tarafından düzenlenen kongre, sempozyum ve komisyonlarda, çeşitli kamu ve özel kurumlar tarafından desteklenen projelerde araştırmacı ve bursiyer olarak görev yapmıştır. Eğitim yönetimi alanında ulusal ve uluslararası makaleleri, bildirileri ve kitap bölümleri bulunmaktadır. 2006-2011 yılları arasında Türk Eğitim Bilimleri Dergisi'nde görev almış ve 2012-2018 yılları arasında ise Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi dergisinde editör yardımcısı olarak görev yapmıştır. Serkan KOŞAR, 2005 yılından itibaren Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümünde görevine devam etmektedir.

ORCID No: 0000-0003-2581-5145

YAZARLARIN ÖN SÖZÜ

Bu kitap, eğitim bilimleri alanında Temellendirilmiş Kuram Deseni'ne ilişkin kapsamlı, anlaşılır ve uygulamaya dönük bir temel sunmak amacıyla hazırlanmıştır. Yazarlar, kendi akademik çalışmalarında deneyimledikleri nitel araştırma süreçlerini ve özellikle Temellendirilmiş Kuram'a özgü uygulama adımlarını titizlikle ele almış; bu yöntemin sağladığı esneklik ve derinliği okuyuculara aktarmayı hedeflemiştir. Kitaba, Dr. Su ERTÜRK'ün Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde tamamlanan "Sosyal Yapılandırmacılık Bağlamında Okulun Kimlik İnşası: Bir Temellendirilmiş Kuram Çalışması" başlıklı tezi esin kaynağı olmuş ve kitabın son bölümünde yer alan Temellendirilmiş Kuram Deseni Kullanımına Yönelik Bir Eğitim Araştırması Örneği,=... ve kitabın bazı bölümleri, Dr. Su ERTÜRK'ün ilgili tezinden alınmış olup, söz konusu bu tez Eğitim Yöneticileri ve Eğitim Deneticileri Derneği (EYEDDER) tarafından verilen 2023 yılı Prof. Dr. Kadir BEYÇİOĞLU Yılın En İyi Doktora Tezi Ödülü'ne layık görülerek alanında fark yaratmıştır. Eğitim ve sosyal bilimler alanında nitel araştırmalara ilgi duyanlar, son bölümde yer alan bu örnek çalışma aracılığıyla Temellendirilmiş Kuram Deseni'nin teorik temellerini ve pratik uygulamalarını bir arada inceleme fırsatı bulacaklardır. Çalışma, Temellendirilmiş Kuram Deseni ile yapılandırılmış ve bir model önerisiyle sonuçlanmış, alan yazında sınırlı sayıda bulunan nitelikli ve başarılı araştırmalardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu kitap, yalnızca Temellendirilmiş Kuram'ın nasıl uygulanacağına ilişkin teknik bir rehber olmanın ötesinde, araştırmacıların bu süreçte karşılaşılabileceği etik, yönetsel ve analitik zorlukları da kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Lisans ve lisansüstü akademik çalışmalar yürüten öğrenciler ve araştırmacılar için güvenilir bir kaynak olmasının yanı sıra, kitabımızın nitel araştırmaların kapsamını ve inceliklerini keşfetmek isteyen tüm okuyucular için katkı sunacağına inanıyoruz.

Eğitim Yönetimi alanına önemli katkılarda bulunmuş, bilimsel özgürlük, akademik özerklik ve örgütsel adaletin önemini her fırsatta dile getiren ve Dr. Su ERTÜRK'ün layık görüldüğü doktora tezi ödülüne adını veren Prof. Dr. Kadir BEYÇİOĞLU Hocamızı rahmetle anıyoruz.

Araştırma ve alan bilgisini, özellikle nitel araştırma yöntemlerindeki yeterliliği ve yetkinliğiyle, aynı zamanda mütevazı kişiliğiyle bizlere örnek olan Prof. Dr. İlhan GÜNBAĞI Hocamıza katkıları ve ön söz yazarlığı için şükranlarımızı sunarız.

Kitabı okuyucu ile buluşturan Pegem Akademi Ailesine teşekkür eder, Nitel Araştırma Yöntemlerine ve Temellendirilmiş Kuram Deseni'ne ilgili duyanlara yararlı olmasını dileriz.

Bilimsel bilgiye ve insanlığa temellendirilmiş veri sunmak isteyenlere ilham vermesi temennisiyle...

Dr. Su ERTÜRK, Prof. Dr. Serkan KOŞAR

PROF. DR. İLHAN GÜNBAYI'NIN ÖN SÖZÜ

Nitel araştırmalar, sosyal bilimlerde karmaşık insani deneyimlerin ve anlamlandırma süreçlerinin çok boyutlu şekilde ele alınmasını sağlayan bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Özellikle yapılandırmacı paradigmayla temellendirilmiş kuram desenlerinin buluştuğu noktada, bireylerin deneyimlerinden hareketle sosyal dünyaya dair kuramsal çıkarımlar yapma olanağı sunulmaktadır. Sosyal bilimlerde derinlemesine anlama çabası içinde olan her araştırmacı, bu metodolojik zenginlikten faydalanarak kendi alanına katkı sağlayabilir.

Dr. Su ERTÜRK ve Prof. Dr. Serkan KOŞAR, *Nitel Araştırmalarda Teorik Ara-yışlar: Temellendirilmiş Kuram* adlı titizlikle kaleme aldıkları bu kitap ile, temellendirilmiş kuram deseni üzerine kapsamlı bir başvuru kaynağı sunmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma paradigmalarının temel varsayımları ve beş geleneksel desen ile başlayan bu eser, temellendirilmiş kuramın tarihçesinden ekollerine, metodolojik tekniklerinden felsefi dayanaklarına kadar geniş bir perspektif sunmaktadır.

Eserin en dikkat çekici yanlarından biri, yapılandırmacı temellendirilmiş kuram yaklaşımının detaylı bir şekilde ele alınması ve bu yaklaşımın eğitim araştırmalarındaki uygulama örnekleriyle somutlaştırılmasıdır. Kodlama, teorik örnekleme, sürekli karşılaştırma ve doğunluk gibi tekniklerin detaylı bir şekilde açıklanması; araştırmacıların bu metodolojiyi hem anlamalarına hem de uygulamalarına rehberlik edecektir. Ayrıca, etik kaygılardan geçerlik ve güvenilirlik stratejilerine kadar nitel araştırmanın kritik boyutlarına dair önemli tartışmalar sunulmuştur.

Özellikle yapılandırmacı yaklaşımla temellendirilmiş kuram araştırması yapacak olan araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı olma niteliği taşıyan bu çalışma, ayrıca sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde çalışan akademisyen ve öğrencilere de yeni ufuklar açacaktır. Bu kitabın, alan yazını zenginleştireceğine, nitel araştırma yapan herkes için rehber niteliğinde bir kaynak olacağına inanıyorum.

Bu eser aracılığıyla nitel araştırma alanına katkıda bulunan yazarlarımızın bilgi ve deneyimlerini paylaşmalarından dolayı teşekkür eder, kitabın araştırmacılara yeni ilhamlar ve derinleşmeler kazandırmasını dilerim.

Prof. Dr. İlhan GÜNBAYI

Akdeniz Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Yazarların Ön Sözü.....	iv
Prof. Dr. İlhan Günbayı'nın Ön Sözü	v

1. BÖLÜM

NİTEL ARAŞTIRMA PARADİGMASI

Nitel Araştırma Ne Yapar?	1
Araştırma Paradigmasından Nitel Araştırmaya Nasıl Bakarız?.....	2
Nitel Tasarımların Varsayımları	3
Nitel Araştırmaya Karar Verirken Ne Soralım?.....	4
Nitel Araştırma Desenleri	4
Anlatı Araştırması (Narrative Research)	5
Durum Çalışması (Case Study).....	6
Etnografik Araştırma (Ethnographic Research).....	7
Eylem Araştırması (Action Research).....	8
Fenomenoloji (Phenomenology)	9
Temellendirilmiş Kuram (Grounded Theory).....	11
Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Etik.....	11
Geçerlik: İnandırıcılık ve Aktarılabilirlik.....	12
İnandırıcılık (Credibility)	12
Aktarılabilirlik (Transferability).....	13
Güvenirlik: Tutarlılık ve Doğrulanabilirlik.....	15
Tutarlılık (Dependability).....	15
Doğrulanabilirlik (Confirmability)	17
Etik	18
Hassas Verilerin Yönetimi.....	18
Yansıtmacı ve Kuramsal Yaklaşım	18

2. BÖLÜM

TEMELLENDİRİLMİŞ KURAM DESENİ VE ÖZELLİKLERİ

Temellendirilmiş Kuram'ın Tarihi.....	21
Temellendirilmiş Kuram Ekolleri ve Özellikleri	22
Klasik Temellendirilmiş Kuram	23
Straussçu Temellendirilmiş Kuram.....	23
Yapılandırmacı Temellendirilmiş Kuram.....	25

Feminist Temellendirilmiş Kuram	26
Postmodern Temellendirilmiş Kuram	27
Temellendirilmiş Kuram Deseni'nde Araştırmacı Kaygıları	28

3. BÖLÜM

EĞİTİM ARAŞTIRMALARINDA YAPILANDIRMACI (CONSTRUCTIVIST) TEMELLENDİRİLMİŞ KURAM UYGULAMALARI

Felsefi Duruşun Temellendirilmiş Kuram Kullanımına Etkisi.....	32
Temellendirilmiş Kuram Deseni'nin Kullanım Amaçları ve Araçları.....	33
Kodlama	35
Teorik (Kuram) Örnekleme.....	37
Sürekli Karşılaştırma.....	37
Memo (Hatırlatıcı) Notları.....	38
Doğunluk ve Teorik Hassasiyet.....	38
Sembolik Etkileşim	39

4. BÖLÜM

TEMELLENDİRİLMİŞ KURAM DESENİ KULLANIMINA YÖNELİK BİR EĞİTİM ARAŞTIRMASI ÖRNEĞİ

Araştırmanın Amacı	42
Veri Toplama Aracının Oluşturulması	42
Bireysel Görüşme Formları.....	42
Yarı Yapılandırılmış Açık Uçlu Metafor Formları	42
Veri Toplama Süreci	43
Verilerin Analizi ve İfade Stili.....	43
Görüşme Analizleri.....	43
Açık Kodlama	44
Seçici (Odaklı) Kodlama.....	45
Kuramsal Kodlama	47
Mecazi İmgelerin Analizi	48
Memo Notlarının Analizi.....	49
Sıralama.....	49
Karşılaştırma.....	50
Birleştirme.....	51
Geçerlik ve Güvenirlik Stratejileri.....	54
Araştırmacı Rolü ve Kanıt Zinciri.....	55

Etik	56
Bulguların Raporlaştırılması	57
Kök Kuram Örneklemesinin Yazılması	59
Yapılandırmacı Temellendirilmiş Kuram Çalışmalarında Araştırmacılara Yönelik Öneriler	62
Ek 1. Temellendirilmiş Kuram Uygulama Adımları ve Süreç Değerlendirme Listesi	64
Kaynakça	67

1. BÖLÜM

NİTEL ARAŞTIRMA PARADİGMASI

*Sayılması mümkün olan her şey önemli olmayabilir.
Her önemli şey ise sayılamayabilir.*

William Bruce Cameron

Bu bölümde, nitel araştırma paradigması ile Temellendirilmiş Kuram Deseni'nin de dahil olduğu nitel araştırma yöntemlerine genel bir bakış sunulmaktadır.

1.1. Nitel Araştırma Ne Yapar?

Nitel araştırmanın doğasını anlamaya çalışmadan önce araştırmayı tanım-
lamak faydalı olabilir. Araştırma genellikle temel ve uygulamalı olarak iki grupta
incelense de, bir süreç olan "araştırma" ilgi duyulan olgu hakkında daha fazla bilgi
sahibi olmakla sonuçlanır. Burada temel araştırma bir olguya ilişkin edinilen bil-
giyi artırmak ve yaymaktır. Uygulamalı araştırma ise belli bir disiplin kapsamın-
da uygulamanın özelliğini ve niteliğini geliştirmek ve değerlendirmekle ilgilenir
(Merriam, 2018). Patton (2018) ise verilerin titizlikle toplanması, sistematik ve de-
neysel mantıklı analizlerle ilerlemesini değerlendirme araştırması olarak geneller.
Patton, araştırma mantığını özetlerken alandaki bilginin temeline katkı sunmayı
kuramsal araştırma, bir disiplin alanındaki uygulamaların geliştirilmesini uygula-
malı araştırma, bir şeyin değerinin ölçülmesini değerlendirme araştırması, belirli
bir probleme odaklanmayı ise eylem araştırması olarak ifade eder.

Nitel araştırmanın doğasında bireylerin yaşamlarını, sosyal dünyayı anlam-
landırma ve deneyimleme biçimlerini derinlemesine incelemeye odaklanma gö-
rülür. Bu yöntem, istatistiksel veya ampirik hesaplamalardan ziyade bireylerin
kendi yaşantılarına yükledikleri anlamlara dayanır (Arastaman, Öztürk-Fidan ve
Fidan, 2018). Nitel araştırmacılar, insan davranışlarını ve olgularını incelemek için
mantıksal ya da istatistiksel prosedürlerden ziyade anlatı araştırması, durum ça-

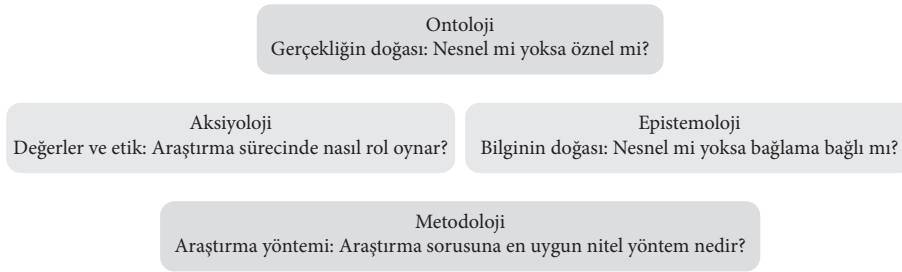
lışması, etnografik araştırma, eylem araştırması, fenomenoloji ve temellendirilmiş kuram gibi çeşitli desenlerden yararlanmaktadır.

1.2. Araştırma Paradigmasından Nitel Araştırmaya Nasıl Bakarız?

Araştırma paradigması, araştırmanın dayandığı felsefi çerçeveyi ifade eder. Bu çerçeve, bir araştırma projesinin teori ve uygulamalarına temel teşkil eden inançlar ve anlayışlardan oluşur. Bir paradigmanın temel bileşenleri ontoloji, epistemoloji, metodoloji ve aksiyolojidir. Lincoln ve Guba'ya (2013) göre, araştırma paradigması, araştırma çalışmalarında ontolojik, epistemolojik, metodolojik ve aksiyolojik varsayımları yönlendiren bir dünya görüşü olarak tanımlanır.

Ontoloji, epistemoloji, metodoloji ve aksiyoloji araştırmanın temel felsefi bileşenleridir ve bu bileşenler, araştırmanın felsefi temellerine ilişkin soru ve tartışma alanları yaratır. Ontoloji, gerçekliğin doğasını, yani gerçekliğin bağımsız olarak var olup olmadığını veya bir algı ürünü olup olmadığını sorgular. Epistemoloji, bilginin doğasına ve bilgiyi elde etmenin yollarına odaklanır. Bu iki bileşen bir araya gelerek araştırmanın genel felsefi çerçevesini, yani araştırma paradigmasını oluşturur (Guba ve Lincoln, 1994, 2005). Metodoloji, araştırma sorusuna en uygun yöntemin seçilmesini ve uygulanmasını içerirken, aksiyoloji, araştırma sürecindeki etik değerleri ve araştırmacının bu süreçteki sorumluluğunu inceler (Creswell ve Poth, 2018). Bu bağlamda, Şekil 1'de bu bileşenlerin birbiriyle ilişkili olduğu ve bir araştırmanın hem felsefi hem de metodolojik temeli daha iyi anlaşılabilir.

Araştırma Paradigmasını Oluşturan Felsefi Bileşenler

Şekil 1. Araştırma Paradigmasını Oluşturan Felsefi Bileşenler

Kaynak: Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (2005). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 191–215). SAGE Publications Ltd. kaynağından uyarlanmıştır.